

ПОЛІЄВА А.Ю.

студент

ТОДЕРЯН О.І.

студент

*Буковинський державний фінансово-
економічний університет
м. Чернівці, Україна*

РОЗВИТОК БІРЖОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. Біржова діяльність є мотивом, що приводять у дію важелі ринкового механізму, такі як прибуток, дохід, ризик, податки, фінансові санкції та ціна. Функціонування товарних бірж сприяє формуванню конкурентного середовища, розвитку вільного ринку товарів, мінімізації втручання держави в заготівельно-збутові процеси, підвищенню ефективності господарювання в цілому багатьох суб'єктів господарювання. Зважаючи на значну роль біржової діяльності в сучасній фінансово-економічній системі, розв'язання існуючих проблем у цій сфері є важливим науково-практичним завданням.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженнями біржової діяльності займалися як західні вчені Р. Тьюлз, Е. Бредлі, Т. Тьюлз та інші, так і вітчизняні дослідники і дослідники з країн СНД, зокрема Б. Рубцов, Р. Дудяк, О. Мозговий, Т. Берднікова, В. Галанов, А. Басова, Ю. Петруся, В. Булатов, І. Пилипенко, О. Жук та багато інших. Аналізом проблем біржової діяльності в Україні та шляхами їх вирішення займалися такі вчені, як В. Бралатан, Л. Грищенко, В. Діденко, О. Жилякова, А. Приступко, О. Савицька та багато інших.

Постановка завдання. Метою даної статті є комплексна оцінка існуючих проблем сучасного етапу розвитку біржової діяльності в Україні та визначення перспективних варіантів їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. Розвиток економічної ситуації в країні, взаємовідносин між партнерами на будь-якому ринку істотно впливає на рівень забезпечення населення різноманітними товарами та послугами, а також на ступінь задоволеності населення діяльністю виробників та сфери торгівлі.

Функціонування сучасного ринку знаходиться в залежності від ринкового середовища, важливим елементом якого є ринкова інфраструктура, що являє собою сукупність суб'єктів господарювання, які забезпечують рух товарів, послуг, грошей, цінних паперів та робочої сили. Одним із таких особливих суб'єктів господарювання виступає біржа як постійно діючий організований

оптовий ринок, на якому здійснюється торгівля біржовими товарами. Водночас важливою є ефективна державна економічна політика в цій сфері, яка охоплює всі складові економічних відносин у країні, в тому числі відносини щодо збалансованості попиту та пропозиції як на національному, так і на міжнародному ринку.

У процесі такої взаємодії на державу покладаються обов'язки забезпечувати ринок і біржову діяльність необхідною законодавчою базою, що дасть змогу виробити і встановити єдині правила для всіх суб'єктів, які беруть участь у біржовому процесі. Саме групування біржових цінностей дозволяє біржі реалізовувати стандартизаційну та котирувальну функції. У той же час, як зазначають окремі дослідники, впровадження електронних форм торгівлі призводить до того, що зазначені обмеження втрачають сенс. Через біржовий ринок здійснюється оптова торгівля товарами за стандартами та зразками. Біржова діяльність є провідною ланкою ринкової економіки і виступає складним механізмом, який чутливо реагує на всі соціально-економічні, політичні та соціопсихологічні процеси, що відбуваються в країні. Вона є індикатором ціноутворення в суспільстві. Рівень ділової активності на біржі свідчить як про економічну стабільність країни, так і про наявність фінансової та економічної кризи у світі. Біржі України різноманітні за своєю структурою, складом учасників, правилами біржової торгівлі. При їх утворенні засновники, як правило, не ставили перед собою завдання по концентрації біржового обігу для творення ринкових цін на сировину, капітали та валюту. Біржі, особливо товарні, засновувалися як біржові посередники. Оскільки на початку їхньої діяльності справжній біржовий товар не міг бути предметом торгів через його державне фондування, біржі, особливо товарні, торгували та й досі торгують дрібними партіями різноманітних товарів, які не є об'єктами біржової торгівлі.

Таблиця 1 Зміни кількості бірж за останні роки:

Роки	Всього зареєстровано	Універсальні	Товарні та товарно-сировинні	Агропромислові	Інші
1992	64	22	28	4	10
1995	77	23	24	8	22
1996	74	19	25	9	21
1997	167	46	54	23	44
1998	199	46	75	25	53
1999	273	62	111	29	71
2000	339	88	146	28	77

2001	359	97	157	31	74
2002	402	113	176	32	81
2003	432	118	201	31	82
2004	464	119	227	34	84
2005	439	115	244	30	50
2006	448	114	258	29	47
2007	461	114	272	30	45
2008	482	118	293	30	41
2009	484	103	318	26	37
2010	510	106	341	25	38
2011	537	106	368	25	38
2012	562	107	391	25	39
Роки	Всього зареєстровано	Універсальні	Товарні та товарно-сировинні	Агропромислові	Інші
2013	574	108	400	24	42
2014	586	107	415	23	41
2015 ²	555	104	391	24	36

*Без урахування фондових бірж та їх філій

²Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

Джерело:[2;8].

Кількість бірж (без урахування фондових бірж та їх філій) в Україні на 1 січня 2015 р. склала 555 біржі (Рис.1) . Зокрема, кількість універсальних бірж становить 104, товарних і товарно-сировинних - 391, агропромислових - 24, інших - 36. До 2014 р. спостерігалось найбільша кількість товарно-сировинних бірж. В 2000 р. їх було 146, а в 2014 – 415, що в 2,8 рази більше, кількість універсальних бірж зросла лише в 1,2 рази (на 23%),а агропромислові біржі мають тенденцію до скорочення своєї кількості. Але за останній рік спостерігається зменшення кількості бірж, якщо в 2014 році було зареєстровано 586 бірж то в 2015 р. це число скоротилося до 555, що в 0,3 рази менше , зокрема кількість товарно-сировинних бірж зменшилось у 0,2 рази, кількість універсальних бірж – на 0,01 рази [14].

Незважаючи на значну кількість проблем, що наразі характерні для біржової діяльності в Україні в цілому та фондових бірж зокрема, варто відзначити, що більшість з них є принципово вирішуваними. Робити це доцільно шляхом розвитку біржової культури в країні, переорієнтації підприємств з ринку банківських продуктів на залучення фінансових ресурсів на фондовому ринку, залучення іноземних інституційних інвесторів, розширення асортименту біржових інструментів тощо[1].

Основні проблеми біржової діяльності в Україні.

Проблема	Характеристика
Незначна частка організаційного ринку	Основна маса операцій здійснюється на позабіржовому ринку. Як наслідок, незначні обсяги біржової діяльності, низька ліквідність та прибутковість біржової діяльності як такої. Негативними наслідками цього також є непрозорість ціноутворення, інформацій на закритість емітентів, як результат – неможливість адекватної оцінки реальної вартості підприємств інвесторами
Низький рівень ліквідності	Незначний обсяг операцій на біржовому ринку обумовлює низьку ліквідність організованого ринку, що, у свою чергу, стримує його розвиток, внаслідок неможливості нормальної роботи інвесторів з управління інвестиційними портфелями. Мається на увазі відсутність можливості здійснювати операції з активами за ринковими цінами внаслідок відсутності або недостатніх обсягів попиту та пропозиції на них. Одним із наслідків є висока волатильність ринку
Недостатня капіталізація ринку	Підприємства не розглядають фондовий ринок як доступне джерело дешевих фінансових ресурсів. Ціни на акції підприємств не є індикатором їх успішності та перспектив розвитку. Як наслідок, значна недооцінка більшості біржових активів, низький рівень капіталізації фондового ринку
Проблема прав акціонерів і захисту інвесторів	Права міноритарних акціонерів в Україні є швидше формальністю, ніж реально працюючим механізмом. Неможевість реально впливати на діяльність акціонерних компаній, відсутність гарантій з боку держави щодо захисту прав, небажання компаній виплачувати дивіденди створюють умови для обмеження доступу фізичних осіб до фондового ринку
Нормативне регулювання	Нормативна база, що регулює біржову діяльність в Україні, все ще перебуває на стадії становлення. Значна кількість нормативних актів не відповідають міжнародним стандартам і потребують удосконалення та подальшого розвитку. Особливо це актуально з позиції прозорості ринку та організації вільного доступу до біржової інформації
Депозитарна діяльність	Існування декількох незалежних депозитаріїв ускладнює державний контроль за їх діяльністю, створює можливості для різних маніпуляцій і зловживань. Відсутність єдиного депозитарію призводить до втрати цілісності інфраструктури фондового ринку та заважає уніфікації депозитарної діяльності
Недосконалість податкового стимулювання	Відсутність пільг для інвесторів, подвійне оподаткування дивідендів, оподаткування інвестиційних доходів, плата за реєстрацію цінних паперів, ліцензійні платежі, тощо, стримують розвиток фондового ринку України

Незначна кількість біржових інструментів	При всій різноманітності фінансових інструментів, в тому числі і похідних, в Україні присутній лише обмежений їх асортимент за обмеженим набором характеристик дохідності, ризиковості, захищеності тощо
Непрозорість ринку	Інформація що до біржової діяльності України є дуже обмеженою: з позиції актуальності, повноти, доступності. Є питання й що до достовірності цієї інформації. Крім того, на ринку присутні дуже незначні обсяги біржової аналітики та іншого інформаційного фону
Висока волатильність	Коливання біржових цін досить значні, сягаючи десятків відсотків протягом торгової сесії. Це обумовлює підвищену ризиковість операцій
Проблема	Характеристика
Відсутність біржової культури	Фондовий ринок не розглядається домогосподарствами як інструмент розміщення заощаджень, у тому числі і через низький рівень інформованості населення що до біржової діяльності
Недостатня кількість професіоналів	Обмежена кількість інвестиційних компаній і брокерів, аналітичних та консалтингових компаній перешкоджають формуванню адекватно ринку праці біржових професіоналів
Дефіцит фінансових ресурсів	Відсутність внутрішніх джерел фінансування, помножена на вкрай несприятливий інвестиційний клімат та міжнародний імідж, що відлякують іноземних інвесторів, сприяє дефіциту фінансових ресурсів на фондовому ринку України
Низький рівень ліквідності	Незначний обсяг операцій на біржовому ринку обумовлює низьку ліквідність організованого ринку, що, у свою чергу, стримує його розвиток, внаслідок неможливості нормальної роботи інвесторів з управління інвестиційними портфелями. Мається на увазі відсутність можливості здійснювати операції з активами за ринковими цінами внаслідок відсутності або недостатніх обсягів попиту та пропозиції на них. Одним із наслідків є висока волатильність ринку

Джерело: Складено на основі [6].

Висновок. Сучасний стан біржової торгівлі свідчить, що вона потребує структурної перебудови, суттєвої технологічної модернізації, адаптації до правових норм європейського законодавства та впровадження кращої практики функціонування аналогічних систем на світових біржових ринках. Подальший розвиток біржової діяльності залежить від загальноєкономічного стану держави та вмілого поєднання

адміністративних і економічних важелів управління. Подальша інтеграція України у світовий біржовий ринок, розширення нашої держави участі в міжнародному розподілі праці можливі лише за умови подолання недоліків і негативних тенденцій, які відбулись останніми роками, та орієнтації на загальносвітові тенденції економічного розвитку.

Удосконалення механізму функціонування біржового ринку в Україні має включати наступні заходи:

- законодавчо-правового характеру та державного сприяння, регулювання розвитку біржового ринку агропромислової продукції;
- економічної стабільності та гармонізації економічних інститутів підприємців-виробників продукції та інститутів ринкової економіки, в тому числі бірж;
- страхування фінансових ризиків та гарантії виконання біржових контрактів;
- участі вітчизняних бірж в роботі міжнародної біржової інфраструктури;
- всебічному впровадженню електронних торговельних біржових систем.

Впровадження цих заходів на практиці дозволить оптимізувати кількість бірж, покращити систему моніторингу кон'юнктури біржового ринку та забезпечити ефективне регулювання біржової діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Обрителько, Б. А. Менеджмент посередницької біржової діяльності [Текст] : навч. посіб. / Б. А. Обрителько. - Київ, 2003. - 264 с.
2. Крамаренко, В. І. Біржова діяльність [Текст] : навч. посіб. / В. І. Крамаренко. - К. : ЦУЛ, 2003. - 264 с.
3. Бесєдін, Є. І. Вплив глобалізаційних факторів на розвиток біржового механізму України [Текст] / Є. І. Бесєдін // Трансформація фінансових відносин : матеріали IV міжнародного симпозіуму (Харків, 10 лист. 2011 р.) / МФУ, ХІФ УДУФМТ. - Х. : [ХІФ УДУФМТ], 2011. - С. 294-295.
4. Гавриленко, А. С. Розміщення корпоративних цінних паперів на фондових біржах України: особливості [Текст] / А. С. Гавриленко // Формування ринкових відносин в Україні. - 2014. - №9. - С. 32-36.
5. Гапонюк, М. А. Фінансові інновації на українському біржовому ринку [Текст] / М. А. Гапонюк, Н. В. Дегтярьова // Фінанси України. - 2012. - №2. - С. 59-69.
6. Загурський, О. М. Проблеми та перспективи біржової діяльності в аграрному секторі економіки [Текст] / О. М. Загурський // Фінанси України. - 2014. - №5. - С. 86-95.
7. Калинець, К. С. Аналіз світового досвіду організації фондової біржі в контексті можливостей його використання в Україні [Текст] / К. С. Калинець // Регіональна економіка. - 2009. - №3. - С. 182-191.
8. Калинець, К. С. Особливості розвитку та динаміка функціонування фондових бірж в Україні [Текст] / К. С. Калинець // Регіональна економіка. - 2008. - №3. - С. 189-197. - Бібліогр.: с.196.
9. Калинець, К. С. Теоретичні аспекти визначення ефективності функціонування фондової біржі в Україні [Текст] / К. С. Калинець // Економіка і регіон. - 2008. - №4. - С. 195-199.
10. Конопля, Ю. О. Місце біржової діяльності в національній економіці країни [Текст] / Ю. О. Конопля // Держава та регіони. Серія: Економіка і підприємництво. - 2010. - №6. - С. 31-35.
11. Мацкевич, Я. М. Роль біржової діяльності у розвитку інфраструктури регіональної торгівлі сільськогосподарською продукцією [Текст] / Я. М. Мацкевич // Актуальні проблеми економіки. - 2009. - №6. - С. 177-182.

12. Рябченко, О. О. Світова та вітчизняна практика еволюційного розвитку біржової діяльності на ринку сільськогосподарської продукції [Текст] / О.О.Рябченко // Економіка АПК. - 2008. - №9. - С. 143-146.

13. Самофалов, П. П. Загальні аспекти розвитку біржової діяльності в Україні [Текст] / П. П. Самофалов // Держава та регіони. Серія: Економіка і підприємництво. - 2014. - №6. - С. 122-126.

14.Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>